

ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Το θέμα των "Ελεύθερων Πολιορκημένων" είναι ο ηρωικός αγώνας των Μεσολογγιτών κατά τη δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου (1825-1826). Η αριθμητική και στρατιωτική υπεροχή των Τούρκων, οι συχνές επιθέσεις καθώς και η έλλειψη τροφίμων ανάγκασαν τους αγωνιστές του Μεσολογγίου να πραγματοποιήσουν την ηρωική έξοδο το βράδυ της 10ης προς την 11η Απριλίου 1826, την Κυριακή των Βαΐων. Ο Σολωμός εμπνεόμενος από το ιστορικό αυτό γεγονός ανάγεται στον αγώνα του ανθρώπου για την ηθική, την εσωτερική του ελευθερία (οι Μεσολογγίτες παραμένουν ελεύθεροι εσωτερικά, ηθικά, παρόλο που πολιορκούνται από τον εχθρό).

Β' ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

Το έργο του μας έχει παραδοθεί σε τρία σχέδιάσματα, που συνοδεύονται από τους «στοχασμούς» του ποιητή. Ο Σολωμός έγραψε το Β' Σχέδιασμα των "Ελεύθερων Πολιορκημένων" του στην Κέρκυρα το 1833 - 1844. Αποτελείται από εξήντα ένα συνολικά αποσπάσματα, γραμμένα σε δεκαπεντασύλλαβο ιαμβικό στίχο και ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία. Το ύφος του είναι περισσότερο αφηγηματικό.

ΔΟΜΗ

Το κάθε απόσπασμα αποτελεί και ιδιαίτερη ενότητα:

- ♣ Απ. 1: Η πείνα και η στέρηση έχουν εξασθενήσει σωματικά τους πολιορκημένους.
- ♣ Απ. 2: Η ομορφιά της φύσης την άνοιξη μεγαλώνει την αγάπη για τη ζωή.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ Ι

Κυρίαρχο θέμα: Η πείνα (μάνας, Σουλιώτη, παιδιού), «η πείνα ως μια δύναμη που πολεμά τους Μεσολογγίτες, δεν στέκεται ικανή να τους λυγίσει, να τους κάνει να παραδοθούν».

Άκρα τοῦ τάφου σιωπὴ στὸν κάμπο βασιλεύει·

Σιωπὴ ἀπόλυτη, ερημιὰ θανάτου, δηλώνονται με πυκνότητα.

Εικόνα ακινησίας, ερήμωσης, νεκρικής σιωπής. Η ἀπόλυτη σιωπὴ εἶναι ἀναγκαία γιὰ νὰ ἀκουστῆ τὸ λάλημα τοῦ πουλιοῦ.

Λαλεῖ πουλί, παίρνει σπειρί, κ' ἡ μάνα τὸ ζηλεύει.

Ἐνα πουλί κελαηδαίει, (ηχολαλικὴ ἀπεικόνιση με παρήχηση τοῦ λ), βρίσκει σπόρο καὶ προκαλεῖ τὸ φθόνο τῆς μάνας (ἐμμεση δήλωση τῆς πείνας) που εἶναι ἀνήμπορη νὰ ταΐσει τὰ παιδιά τῆς. Τὸ ἀνθρώπινο πλάσμα γίνεται ὑποδεέστερο τοῦ πουλιοῦ. (Τὸ ἴδιο θέμα ὑπάρχει καὶ στο Α' Σχέδιασμα).

Αντιθετικὴ εἰκόνα σε σχέση με τὸν στίχο 1 (κίνηση, ζωντάνια, ζωὴ). Τὸ πουλί εἶναι ελεύθερο (βρίσκει τροφή), ἐνῶ ἡ μάνα πολιορκημένη (πεινασμένη).

Τὰ μάτια ἢ πείνα ἐμαύρισε· στὰ μάτια ἢ μάνα μνέει·

Η πείνα μαυρίζει τὰ μάτια (ἀμμεση δήλωση τῆς στέρησης, τῆς πείνας), τὸν καθρέφτη τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Στέκει ὁ Σουλιώτης ὁ καλὸς παράμερα, καὶ κλαίει:

Ο Σουλιώτης, ὁ γενναῖος, ἠθικός (καλός) υπερασπιστής του Μεσολογγίου στέκει παράμερα, απομονωμένος (ἀπὸ ντροπῆ) καὶ κλαίει (αντιδρώντας διαφορετικά ἀπὸ τὴ μάνα) γιὰ τὴν ἀνημποριά του, με πληγωμένο τὸ φιλότιμό του, τὴν περηφάνια του. Κλαίει ὄχι ἀπὸ φόβο, δειλία, ἀλλὰ ἀπὸ περηφάνια, φιλότιμο. Οἱ Σουλιώτες ἐνίσχυσαν τοὺς Μεσολογγίτες (π.χ. ὁ Λόρδος Βύρων με 4.000 Σουλιώτες).

Ἡ μάνα εκφράζεται παθητικά: ζηλεύει, υπομένει τὴν πείνα. Τὸ ρῆμα «μνέει» εἶναι ἡ κορύφωση τῆς υπομονῆς καὶ τῆς ἀντοχῆς τῆς.

Ο Σουλιώτης εκφράζεται ἐπιθετικά, οργίζεται, κλαίει παράμερα, ἀγανακτεῖ συγκρατημένα.

*«Ἐρμὸ τουφέκι σκοτεινὸ, τί σ' ἔχω ἴδω στὸ χέρι;
Ὅπου σὺ μοῦγινες βαρὺ κι ὁ Ἀγαρηνὸς τὸ ξέρει».*

Ο Σουλιώτης μιλάει στὸν σύντροφο - τουφέκι του (εἶδος διαλόγου που δραματοποιεῖ τὴν κατάσταση) που εἶναι πια ἀχρηστο λόγω τῆς ἐξάντλησης του πολεμιστῆ. (Τὸ ἴδιο θέμα ὑπάρχει καὶ στὸ Α' Σχεδιάσμα).

Ἐκφραστικοὶ τρόποι

ν **Λόγος:** ἀπλός, λιτός, πυκνός

ν **Εἰκόνες:** ὀπτικές καὶ ἀκουστικές

ν Κάθε στίχος εἶναι αὐτοτελής, ἔχει λιτότητα, χωρὶς συναισθηματικές υπερβολές .

ν **Ἀντιθέσεις**

ν **Μεταφορές:** *τάφου σιωπῆ, τουφέκι σκοτεινὸ*

ν **Ὁμοιοτέλετο:** *λαλεῖ πουλί παίρνει σπυρί*

ν **Προσωποποιήσεις:** τουφεκιού

ν **Στίχοι με συμμετρίες:**

α. 3 στίχοι γιὰ τὴ γυναῖκα καὶ 3 γιὰ τὸν Σουλιώτη

β. Ἡ μάνα: ζηλεύει – μνέει / Ὁ Σουλιώτης: στέκει - κλαίει

γ. Ἐλευθερία, δύναμη (πουλί, Ἀγαρηνός) – πολιορκία, ἀδυναμία (μάνα)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΙΙ

Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ἐρχεται σε πλήρη ἀντίθεση με τὸ ἀπόσπασμα 1.

Ἐδῶ παρουσιάζεται ἡ φύση στὴν ὁμορφότερή της ὥρα, τὴν ἀνοιξη. Τὴν ἀνοιξη ὅλα ἀνανεώνονται, ἡ ὁμορφιά τῆς φύσης κατακλύζει τὰ πάντα, ἐνῶ παντοῦ ἐπικρατεῖ ἡ εὐθύμη διάθεση, ἡ χαρὰ καὶ τὸ κέφι. Μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ θαῦμα τῆς ἀναγέννησης τῆς φύσης, ἡ ἀγάπη τῶν πολιορκημένων γιὰ τὴ ζωὴ γίνεται μεγαλύτερη, ἐνῶ ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου βαριά καὶ ἀσήκωτη.

Πολύ χαρακτηριστικὰ λέει ὁ ποιητὴς στὸ πεζὸ κείμενο τῶν στοχασμῶν του που προηγείται:

*Ἡ ὠραιότης τῆς φύσης, ποὺ τοὺς περιτριγυρίζει, ἀυξάνει εἰς τοὺς ἐχθροὺς
τὴν ἀνυπομονησία νὰ πάρουν τὴ χαριτωμένη γῆ, καὶ εἰς τοὺς πολιορκημένους
τὸν πόνο ὅτι θὰ τὴ χάσουν.*

Ἡ φύση λοιπόν, μ' αὐτὴ τὴν ἀνοιξιάτικη ἐκρηξὴ ὁμορφιάς τῆς, γίνεται ἕνας "πειρασμός", μὴ πρόκληση που δελεάζει τοὺς πολιορκημένους, καθὼς τοὺς καλεῖ στὴ ζωὴ. Εἶναι φυσικό οἱ πολιορκημένοι, που αἰσθάνονται τὸ θάνατο πολὺ κοντὰ τοὺς, νὰ ἀπελπίζονται καὶ νὰ λυποῦνται ἀκόμη περισσότερο, ὅταν βλέπουν γύρω τοὺς τὴ φύση στολισμένη με ὅλες τὶς ὁμορφίες τῆς, ὅπως εἶναι τὴν ἀνοιξη. Διότι ὁ θάνατος σε μὴ τέτοια ἐποχὴ πολλαπλασιάζεται καὶ εἶναι σαν νὰ πεθαίνει ὁ ἄνθρωπος ὄχι μὴ ἀλλὰ χίλιες φορές. Ἐτσι, ἡ ψυχὴ τρέμει καὶ γιὰ μὴ στιγμὴ παρασύρεται ἀπὸ τὴν

ομορφιά και τη γλύκα της ζωής, με κίνδυνο να ξεχάσει τον αγώνα και το χρέος.

Ὁ Ἀπρίλης μὲ τὸν Ἔρωτα χορεύουν καὶ γελοῦνε,

Η φύση *προσωποποιείται*: ο Απρίλης-η Άνοιξη, όταν όλα αναγεννώνται, ξαναζωντανεύουν και απολαμβάνουν τη ζωή, και ο Έρωτας, το πιο έντονο συναίσθημα, χορεύουν γεμάτα νιάτα και ζωή και γίνονται «σύμμαχοι» των εχθρών. Τα πάντα σφύζουν από ζωή και κάνουν πιο αβάσταχτη την ιδέα του θανάτου που κυριαρχεί στο Μεσολόγγι, πολιορκούν τους Μεσολογγίτες.

κι ὄσ' ἄνθια βγαίνουν καὶ καρποὶ τόσ' ἄρματα σὲ κλειοῦνε.

Η αντίθεση: αμέτρητο το πλήθος των εχθρών (η δύναμη του θανάτου), όσο και τα άνθια (η ζωή και η ομορφιά).

Λευκὸ βουνάκι πρόβατα ... στὴν ὁμορφιά καὶ χάρη,

Ζωηρές εικόνες γαλήνης: το κοπάδι στο βουνό που αντανακλά στη θάλασσα και στον ουρανό και απλώνεται παντού, η μικρή πεταλούδα που παίζει με τον ίσκιο της και ευωδιάζει τον ύπνο της στον κρίνο, το ταπεινό σκουληκι που ευτυχεί και εκείνο... Τα ασήμαντα και τα μικρά συνθέτουν την ομορφιά της φύσης και τη δύναμη της ζωής.

Ἡ μαύρη πέτρα ὀλόχρυση καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι·

Ο ποιητής υπερβαίνει την πραγματικότητα θέλοντας να δηλώσει ότι ακόμη και το ασήμαντο είναι πολύτιμο.

Μὲ χίλιες βρύσες χύνεται, ... ξαστοχᾶ γλυκὰ τὸν ἑαυτὸ της.

Η φύση λειτουργεί σαν μάγισσα-πειρασμός που προκαλεί τους αγωνιστές να παραβλέψουν το χρέος τους. Η φύση (έχοντας σαν κύριο στοιχείο της το νερό) χύνεται παντού με χίλιες βρύσες και, παίρνοντας μιλιάρη, λέει: Ὅποιος πεθάνη σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει.

Η πρόκληση για ζωή γίνεται μεγαλύτερη και η λύπη για την απώλειά της αυξάνει.

Ο θάνατος πολλαπλασιάζεται και η ψυχή δειλιάζει.

Εκφραστικοί τρόποι

ν **Εικόνες** έντονα λυρικές (λυρισμός = σχήματα λόγου, φράσεις που εκφράζουν έντονα συναισθήματα, απευθύνονται στην ψυχή μας).

ν **Κλιμάκωση**:

ν 1η κλίμακα: Έχουμε διεύρυνση από το βουνάκι στη θάλασσα, στον ουρανό.

ν 2η κλίμακα: από το λόφο, τη θάλασσα, κατεβαίνουμε στη λίμνη (δηλαδή οι διαστάσεις μειώνονται).

ν 3η κλίμακα: πεταλούδα → σκουληκάκι → πέτρα → χορτάρι: από τα έμβια, τα μεγαλύτερα → στα μικρότερα, τα ασήμαντα (σμίκρυνση)

ν **Επαναλήψεις**: *χίλιες, χίλιες, χίλιες*

ν **Μεταφορές**

ν **Προσωποποιήσεις**: *ο Ἀπρίλης μὲ τὸν Ἔρωτα χορεύουν καὶ γελοῦνε - Μὲ χίλιες βρύσες χύνεται, μὲ χίλιες γλῶσσες κρένει*

ν **Στίχος**: ιαμβικός 15σύλλαβος με ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία

ν **Υπαλλαγή**: *λευκὸ βουνάκι πρόβατα (αντί βουνάκι λευκά πρόβατα).*